Üldiselt on enam-vähem kindlaks tõsiasjaks, et korteri suuruse ja elanikkude arvu suhe peegeldab rahvastiku majanduslikku hea-olu ja kihitust. Viimasega kaasub ühes või teises suunas ka vaimlise ümbruse iseloom. Ja et me eelistame ühes T a i n e'iga miljööks nimetada aistitud ja vaimlisest ümbrusest moodustatud kompleksi, siis olgu vaatlusse tõmmatud ka elanikkude politiline ja usuline meelsus. Et Tartu on masalinnana laialivalguvalt levinud ja ta maastikunähtus ühes lähestikuliste ilmendajatega asula ulatusel suuresti vahelduv, siis tekib nagu iseendast oletus rahvastiku isekihtide rõhtsast eraldumisest. See tuli majanduslikkude *resp.* korteri- ja elutingimuste — olgugi kaudsel — planigraafilisel esitamisel nähtavale. Et suhtlemis- ja kaasumisnähtusi ka vaimlisele ümbrusele siirda, on käesoleva töö sooritamisel toastuse ja elustusega kõrvutatud

1923. a. 17./19. II. usuõpetuse rahvahääletuse (9),
1923. a. 5./7. V. (teise) riigikogu valimiste (11) ja
1923. a. 1./2. XII. linnavalimiste (8)

resultaadid. Et need andmed politilise ja usulise meelsuse regionaalse levimise otsest kinnistamist ei võimalda, sest statistika ei hooli administratiivsete ühikute kõrval loomulikest, siis tuleb tarvitada kaudset teed. Juhtmotiiviks olgu seejuures majanduslikkude olude kõrvutiseadmine ü h e l j a s e l s a m a l alal politilise ja usulise meelsusega. Arvutame hääletamisraiooniti (VIII planigrammil figureeruvad nende piirid!) majanduslik-tulundusliku olukorra korteri keskmise toastuse ja toa keskmise elustuse näol ja seame saadud andmed rööbiti mainitud hääletuste tulemusiga (vt. tabel XVII), siis on tagajärjeks üllatavalt selgejooneline paralellism (vt. 116. ja 117. joon.).

See kinnistab, et:

1) tubade vähem arv korteris kaasub elanikkude suurema arvuga toas;

2) toastus- ja elustus-isaritme (vt. planigrammid XXIV ja XXV) võib pidada ka politilise ja usulise meelsuse levimuse üldilmendajaks. Küsimuses on vaid konstant ehk tegur, mille võrra neid samajooni iseendaga rööbiti keskhagevalt või keskpagevalt nihutada. Viimase määramine nõuab valimiste ja hääletamiste andmeid vähemate ühikute — sargade või loomulikkude linnaosiste kaupa;

3) toa-elanikkude arvu tõusuga kaasub politilise käremeelsuse ning usuõpetuse-vastase meeleolu kõvenemine;

4) korteri tubadearvu suurenemisele vastab politilise parajusmeelsuse, eriti parempoolsuse ja usuõpetuse pooldamise kasvamine.

Mis edasi kõigi nende kaassuhtlevate miljöö-ilmendajate levimisse puutub, siis selgitavad seda hiljutimainitud planigrammid. Korraldame me aga sargade toastuse ja elustuse väärtused rööbiti nende linnakeskme kaugusega vastavaisse tabeleisse (vt. tabelid XVIII ja XIX), siis osutub kord kindel positiivne (elustamine!), kord negatiivne (toastamine!) korrelatsioon. — L i n n a s ü d a m e o s a s (Linnasüda ja Aialinn-Toomitagune) domineeruvad suured, rohkem kui kolmetoalised korterid ja toa kohta tuleb v ä h e m k u i ü k s e l a n i k. Mida kaugemale perifeeride poole, seda toavaesemaks ja elamistihedamaks muutuvad korterid. Elanikud surutakse ikka rohkem koomale, lõppeks ühte tuppa: linna-äärise iga toa kohta tuleb enamasti k o l m e l a n i k k u. Peame silmas — nagu ülal väidetud — majanduslikku ja vaimlist kihitust, siis võime öelda, et vaesemad ja ilmavaateliselt pahempoolsemad ning radikaalseist muudatusist olukorra paranemist

Tartu, lk. 286